

СТЕПАН ФЕДАК

Адвокат, меценат, “заслужена для українського народу особа, яка працювала для відродження своєї нації”, “сеніор української кооперації”, “один з сеньйорів українського громадянського життя”, “найбільш шанована постать Львова”, “Великий Громадянин”, “неполітик” – це далеко не всі характеристики, якими наділяли сучасники Степана Федака, члена Державного секретаріату Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР). Незаперечним є той факт, що протягом всього свого життя адвокат працював на благо власного народу, незважаючи на зміни обставин політичного плану.

Степан Федак народився 9 січня 1861 р. в Перемишлі. Початкову освіту здобував у головній школі Яворова, де його батько Іван працював вчителем. У десять років втратив батька, а мати з трьома іншими дітьми переїхала до Перемишля. Тут Степан розпочав навчання у гімназії. З 1874 р. його життя пов’язане зі Львовом, куди переїхала вся родина (одна з сестер Степана – Осипа, або Юзя) стала матір’ю відомого українського громадського та політичного діяча Костя Паньківського). У Львові він спочатку навчався в бурсі при Ставропігійському інституті, згодом середню освіту здобував в Академічній гімназії, яку закінчив з відзнакою. Продовжив навчання на юридичному факультеті Львівського університету, отримавши в 1882 р. диплом адвоката. Вже тоді Степан вирізнявся активністю у громадському житті. Був членом гуртка, що видавав під керівництвом проф. Онишкевича у гімназії твори українських письменників. Як студент університету належав до Академічного гуртка, який об’єднував українську молодь, а також разом з К. Левицьким організував одне з перших професійних об’єднань українських правників – “Кружок правничий”. С. Федак володів гарним сопрановим голосом, любив співи та музику й під час навчання в гімназії диригував студентським хором. Був прийнятий до складу польського хору “Лютня”, учасники якого також неодноразово

обирали Степана своїм диригентом. Товариство “Лютня”, що сформувалося наприкінці 1880 р., об’єднувало найкращих польських та українських співаків Львова. Останні входили до його складу через відсутність власних музичних організацій.

З 1890 р. С. Федак розпочав адвокатську практику. Дуже швидко своєю невтомною працею він завоював авторитет серед правників. Слід зазначити, що саме в С. Федака проходив адвокатську практику майбутній президент ЗУНР Євген Петрушевич. У 1893 р. С. Федак одружився з Марією Січинською (1874–1952). З 1900 р. родина оселилася у придбаному будинку по вул. Сикстуській, 48 (нині – вул. Дорошенка).

Підпорядковане щодо поляків становище українців у Галичині змусило національні сили до пошуку нових шляхів національного розвитку. Провідники українського політичного життя Галичини усвідомили необхідність згуртування внутрішньої сили, скерування її на зростання ваги українського чинника в економіці краю. Зародилася ідея створення різного роду виключно українських кооперативних організацій, які розглядалися як осередки громадсько-національного життя. Вже рішення першого народного віче Галичини у 1880 р. передбачали звільнення господарств селян за допомогою різного роду кредитних організацій від лихварських і банківських боргів (тоді вперше прозвучало гасло “економічна праця на користь селянства”) і створення підвалин повноцінного національного життя.

Значну активність при заснуванні та в діяльності українських фінансово-економічних установ проявив С. Федак. З грудня 1883 р. почала діяти перша кооперативна організація в Галичині – споживче товариство “Народна Торговля”. Провідною ідеєю для її діяльності стало гасло “економічна праця для народу”. Метою товариства “було стати центральним складом сільських і міських українських крамниць, який би з перших рук закуповував би для них крам, підготував би українське населення до торгівлі та переломив би привелеї інших народностей, що витискували українське населення на власну користь”. З 1889 р. С. Федак входив до складу Надзірної Ради товариства “Народна Торговля” (голова Кость Левицький). Упродовж 1923–1935 рр. виконував функції голови Надзірної Ради “Народної торгівлі”.

Наступним кроком в організації українського економічного життя стало заснування українського товариства забезпечень “Дністер”. Протягом десяти років (1880–1891) тривали переговори представників української громадськості Галичини з центральною владою у Відні щодо одержання дозволу на організацію економічно-національного осередку на кооперативних засадах. Активну участь у цьому процесі брав С. Федак. На думку сучасників, справа була вирішена позитивно (наприкінці грудня 1891 р. отримано дозвіл) через переконання влади у тому, що “галицькі українці не зберуть потрібного капіталу” (мова йшла про 100 тис. золотих австрійських крон). Отже, кропітка праця ініціаторів організації даного товариства завершилася їх перемогою. Слід наголосити на тому, що весь підготовчий етап щодо документального оформлення товариства, вироблення його статуту був виконаний в адвокатській канцелярії С. Федака. З 1892 р. він був членом Надзірної Ради “Дністра”, згодом став членом дирекції, а з 1909 р. по 1920 р. (після смерті директора товариства Ярослава Кулачковського), займав посаду директора “Дністра”. При даному товаристві з 1895 р. почав функціонувати кооперативний банк – ощадно-позичкове товариство “Дністер”.

З 1896 р. С. Федак став членом Надзірної Ради Краєвого Банку, а з 1913 р. – його віце-президентом. У 1906 р. увійшов до складу апеляційної комісії “для заробкового податку”. Ці посади адвокат зайняв за рекомендацією Галицького сейму.

У 1898 р. за активної участі С. Федака Львівський окружний суд зареєстрував “Краєвий союз кредитовий” (пізніше – “Центро-Банк”, що став головною фінансовою інституцією для кооперації Галичини). Завданням КСК була організація українських економічних товариств та пошук для них дешевих кредитів. Адвокат входив до складу Ради даного товариства. У 1903 р. в Австрії був ухвалений закон, яким запроваджувалася обов’язкова ревізія кооперативних організацій. Українські кооператори звернулися до Міністерства внутрішніх справ у Відні з проханням надати існуючій організації “Краєвому союзу кредитовому” право самому визначати ревізорів для своїх економічних організацій. Наступного року (1904) з метою періодичної перевірки діяльності

кооперативів був заснований “Крайовий Союз Ревізійний у Львові” (КСР, з 1928 р. після реорганізації прийняв назву “Ревізійний Союз Українських кооперативів”). С. Федак входив до складу 12-ти особової Ради товариства. У 1914 р. КСР об’єднав 609 кооперативів.

У 1906 р. відбулися установчі збори українського кредитного товариства “Руська Щадниця” у Перемишлі, яке охопило своєю діяльністю Галичину та Буковину. Центр даної інституції мав знаходитися у Львові, однак намісник Галичини граф Анджей Потоцький не дав дозволу на її відкриття. Протектором “Руської Щадниці” був митрополит Андрей Шептицький. С. Федак увійшов до першого виділу “Руської Щадниці” та ревізійного комітету.

Степан Федак входив до складу виконавчого комітету (окрім нього, до комітету ввійшли юристи Ярослав Кулачковський, К. Левицький і Тадей Соловій) “Земельного Банку Гіпотечного” – акційної спілки у Львові по наданню позичок українським селянам, що розпочала діяльність у 1910 р.

Упродовж 1911–1939 рр. у Львові діяло Товариство взаємних забезпечень на життя й ренти “Карпатія”, головою Надзірної Ради якого тривалий час був С. Федак.

Завдяки ініціативі та зусиллям активних учасників кооперативного руху, серед яких і С. Федака, 1–2 лютого 1909 р. у Львові відбувся перший просвітньо-економічний конгрес, який став маніфестацією національної єдності усіх теренів України (не змогли взяти участі у конгресі лише представники Закарпаття). Форум приділив значну увагу проблемам української кооперації, а в його резолюції підкреслювалося, що кооперативна організація, “утворюючи осередки національного економічного життя, буде становити матеріальну основу для національно політичного визволення українського народу, для культурно-економічного зросту його”. Конгрес ухвалив рішення про проведення щорічних національних кооперативних конгресів, які мали “нав’язати тісні економічні відносини між усіма українськими землями”. Проводилася досить жвава підготовка до скликання конгресу, запланованого на 1910 р. У періодичній пресі частіше почали публікуватися статті відомих українських кооператорів, присвячені ролі кооперації в національному житті українців. Їх автори

наголошували на взаємозалежності економічних та політичних чинників у національних змаганнях народу, підкреслюючи, що найголовніше значення кооперації в тому, що “вона організує нас в націю”. І коли “цей процес самоорганізації нації завершиться, тоді наступить самий важний акт національно-політичної боротьби. Тоді ми поставимо дах на нашій національній будівлі, тоді введемо купол, на якому поставимо прапор самостійної нації”. Готуючись до національного кооперативного конгресу, його організатори визначили секції форуму, їх склад, доповідачів. До “теоретично-правної” секції (голова Володимир Охримович) увійшов і С. Федак, який проте не отримав завдання по підготовці реферату до виступу. Конгрес на запланований рік скликати не вдалося, а згодом початок Першої світової війни зняв з порядку денного це питання.

Активну участь С. Федак брав і в роботі Наукового товариства імені Шевченка. Зокрема, в 1896 р. він разом з Костем Левицьким та Іваном Франком увійшов до складу спеціальної статутної комісії, що мала переглянути чинний статут та запропонувати проєкт нового. Однак запропонований проєкт не отримав необхідної для зміни 2/3 голосів членів НТШ, а тому в той час не був ухвалений. У конфлікті між Михайлом Грушевським та деякими членами НТШ 1913 р. С. Федак підтримував на посаду голови інституції М. Грушевського.

С. Федак та його родина не залишалися осторонь і політичного життя в Галичині. У січні 1907 р. у Львівському університеті відбулися заворушення на національному ґрунті. Йшлося про відстоювання українськими студентами права на складання студентської присяги (імматрикуляції) українською, а не польською мовою, як того вимагав Сенат університету. Внаслідок сутички з польською адміністрацією та студентами було заарештовано чималу кількість української академічної молоді. Донька С. Федака Олена, згадуючи про ці події, вказує, що тоді отримала “першу “лекцію” патріотизму, чи краще почуття громадської спільноти”. Дружина С. Федака входила до комітету, що займався забезпеченням продуктів харчування для заарештованих, тому діти в родині С. Федака, який, за оцінкою тодішньої преси, “був в своїй часі мабуть найбогатший українець в Галичині”, пили

чай без цукру, який складали, щоб передати ув'язненим. Олена Федак наголошує, що “в нашому хатньому добробуті того роду ощадність не грала ніякої ролі, але ми, діти, дуже гордилися цією “посвятою”. При “Краєвому союзі кредитовому” був створений Фонд допомоги заарештованим.

На початку ХХ ст. нова хвиля активності українського руху в Галичині втягнула С. Федака у вир національно-політичного життя. В неоднорідній політичній структурі української громади Львова С. Федак належав до українофільської течії. Відтак з приходом російських військ 3 вересня 1914 р. був складений список заручників з 12 осіб (4 католики, 4 євреї, 4 українці), “які мали своєю головою поручитися за спокій в місті”. На подання віце-президента міста Тадеуша Рutowського, який зазначив, що у Львові є так зв. “старорусини і українці”, російська влада збільшила кількість заручників до 16 осіб. До списку заручників, розміщених у приміщенні готелю “Жорж”, потрапив і другий віце-президент Львова С. Федак. 3 вересня було видане звернення “До українців м. Львова” з закликом до збереження спокою, яке підписали 12 шанованих у місті осіб, серед яких С. Федак.

Російські урядовці всіляко намагалися розправитись зі своїми новими політичними опонентами в особі представників українського руху. Лідер російських лібералів П. Мілюков, оцінюючи події того часу, писав: “Наші праві націоналісти..., зайнявши адміністративні посади в “П'ємонті українства” (Галичині – З.Б.), почали переслідувати український національний рух...”. Російська окупація краю спричинила припинення діяльності українських кооперативних організацій. Коли ж їх представники звернулися до окупаційної адміністрації з проханням дозволити продовжити працю, то тимчасовий її голова полковник Сергій Шереметьєв “прийняв українську делегацію грубо, а навіть на прощання жестом руки дав до пізнання, що буде вішати непослушних...”. На прохання членів дирекції “Союзу Господарських торговельних спілок” дозволити хоча би полагоджувати різноманітні канцелярські справи цього кооперативного товариства військовий генерал-губернатор Галичини генерал-лейтенант граф Георгій Бобринський відповів категоричною відмовою, а при тому “наговорив багато нісенітниць на українство”. Більше того, в

адміністративних будівлях та складах кооперативних осередків проводилися обшуки, приміщення зачинялися, конфісковувалися касові кошти. В роки війни продовжувало свою діяльність лише товариство “Народна Торговля”, оскільки використовувалося росіянами для закупівлі всього необхідного.

У ніч на 18 лютого 1915 р. росіяни провели чергову облаву, названу українцями “великою ревізією”, арештували 60 українських громадських та політичних діячів. Серед них представники української інтелігенції: Кость Паньківський, Микола Заячківський, а також й С. Федак. У червні 1915 р. його вивезено, за власними спогадами, “разом з другими українцями в неволю російську до Києва”.

Перебуваючи в Києві як інтернований, С. Федак заснував тут “Товариство опіки й допомоги для українців з Галичини”. У серпні 1916 р., завдяки обміну на полоненого російського консула, через Фінляндію, Швецію та Німеччину, він повернувся до Львова.

У вересні 1918 р. С. Федак здійснив другу поїздку на Наддніпрянщину для того, щоб взяти участь як представник “Дністра” в установчих зборах Центрального українського кооперативного комітету (Коопцентр), що мав координувати кооперативний рух на території всієї України. С. Федак брав участь у роботі однієї з комісій Коопцентру – Страховій (очолював засновник “Дніпросоюзу” Дмитро Коліюх). Завданням комісії було розробити статут Страхового Союзу, що мав зайнятися організацією безпеки людського життя та майна від нещасних випадків. За пропозиціями учасників основний капітал складала пайові внески українських центральних та місцевих кооперативних союзів. Зокрема С. Федак обіцяв для “Страховою” 1 млн карбованців від галицького товариства “Дністер”.

Новий етап діяльності С. Федака пов’язаний з проголошенням ЗУНР. 9 листопада 1918 р. був створений уряд ЗУНР – Тимчасовий Державний секретаріат. Головою міністерства продовольства (Державний секретаріат харчових справ) обрано С. Федака. Однак навіть на цій посаді він прагнув залишатися осторонь чистої політики. Адвокат, за оцінкою сучасників, був “своєю вдачею більше схильний до того, щоб жити з усіма у згоді і мирити всіх, ніж вести боротьбу із противниками інших поглядів”.

Тому цілком зрозумілою є його поведінка на одному із засідань Української Національної Ради (УНРади) – вищого законодавчого представницького органу ЗУНР, яке відбулося в перші дні українсько-польських боїв за Львів на початку листопада 1918 р. Під час засідання пролунала думка інтернувати всіх відомих польських діячів Львова. За спогадами очевидця, С. Федак, почувши це, “встав зі свого місця, взяв шапку й палицю та голосно заявив, що коли тут говориться про такі річі, то його тут нема – і вийшов. Се рішило долю того внеску”. Питання з обговорення було зняте.

21 листопада 1918 р. після кровопролитних боїв українські війська залишили Львів. Уряд ЗУНР переїхав до Тернополя, а згодом у Станиславів (нині Івано-Франківськ). На початку січня 1919 р. у Станиславові, після реорганізації УНРади ЗУНР–ЗО УНР, було переобрано склад Державного секретаріату та при цьому ліквідовано харчовий відділ.

Захищати інтереси українського населення у Львові уповноважили членів УНРади Лева Ганкевича, В. Охримовича, Степана Томашівського. Відмовився виїхати зі Львова і С. Федак. Відразу наступного дня, 22 листопада, відбулася нарада українських громадських діячів, де обговорювалася тактика поведінки в нових умовах. Позаяк єдиною громадською установою, що могла діяти в тодішніх обставинах у Львові, був Український горожанський комітет (УГК), створений напередодні листопадових подій для гуманітарних цілей (розподілу продуктів харчування, які надходили як гуманітарна допомога). Його активну діяльність вирішили відновити. У грудні 1918 р. С. Федак став головою виконавчого відділу УГК (центральна управа розміщувалася на вул. Руській, 3), керуючи його діяльністю протягом усього часу існування, тобто до вересня 1921 р. Завданням УГК було репрезентувати українське населення перед окупаційною польською владою. Комітет спільно з Червоним Хрестом допомагав українським полоненим, інтернованим, політичним в’язням, дітям, знедоленим. Чималою була заслуга в цьому його голови. С. Федак, за оцінкою сучасників, “стукав до людських сердець, щоби зменшити горе на рідній землі та на чужині”. Ще в 1917 р. президент США В. Вільсон оголосив 21 квітня днем

збору пожертв на допомогу українцям; українська громада в США збрала 20 тисяч доларів для українських полонених в Польщі. На початку січня 1919 р. УГК отримав письмове свідчення від голови уряду Сидора Голубовича з Станиславова, яким уряд уповноважував членів УНРади, що перебували у Львові, вести переговори з поляками “в цілі тимчасового згладження справ культурних, комунальних і гуманітарних місцевого характеру при збереженні інтересів і достоїнства Української Держави”. Переговори з головою Комісії для управління в Галичині, Цешинській Сілезії, Ораві та Спішу (створена 10 січня 1919 р. шляхом об’єднання Польської ліквідаційної комісії (28 жовтня 1918 р.) та Тимчасового правлячого комітету (22 вересня 1918 р., Львів), що розпочалися 21 січня, завершилися підписанням спільного польсько-українського протоколу в справі “взаємного трактування ранених, полонених та інтернованих”. Остаточна угода була підписана 1 лютого, згідно з умовами якої члени УГК (зокрема Самаритянської секції, донька С. Федака Олена – секретар секції) мали право відвідувати “хворих, полонених та інтернованих”. Тисячі українців перебували у тяжких умовах у таборах Домб’є, Вадовіцах, Пікуличах та ін.

Питання допомоги інтернованим українським воїнам С. Федак поставив навіть перед Начальником Польської Республіки Юзефом Пілсудським. У 1921 р., ймовірно наприкінці серпня – на початку вересня (сам С. Федак писав, що його зустріч з Ю. Пілсудським відбулася за кілька тижнів перед замахом на Львівського воєводу О. Грабовського у Львові, який мав місце 25 вересня 1921 р.), С. Федак поїхав до Варшави, аби домогтися аудієнції в Ю. Пілсудського. Спочатку С. Федака прийняв голова Цивільної канцелярії Начальника держави Станіслав Цар, щоб отримати інформацію про мету зустрічі. За спогадами адвоката, коли С. Цар почав наголошувати на політичних моментах, С. Федак “з місця йому заявив, що в політиці не беру активної участі”. Зустріч С. Федака з Ю. Пілсудським тривала кілька годин. Під час розмови, яка велася “в дуже приязнім, не офіційальнім тоні”, було порушено чимало політичних питань. Начальник держави завершив аудієнцію словами: “Я переконаний, що тільки міцний союз між вільною Польщею і вільною Україною може забезпечити

мир на сході та успішний розвиток обох братніх народів”. Про результативність зустрічі свідчить, зокрема, те, що С. Федак отримав офіційний дозвіл відвідувати інтернованих українських воїнів у Вадовіцах і таборах поблизу Кракова.

Значну допомогу УГК надав для налагодження діяльності “Українського незалежного театру у Львові”, започаткованого у травні 1920 р.

У жовтні 1920 р. відбулася низка засідань УГК, на яких обговорювалося становище українського населення у Східній Галичині та розглядалася програма “рятувкової акції” українського населення. Серед її пунктів збір пожертв, створення центральної інституції – “синдикату” українських філантропних та просвітніх інституцій. На початку вересня 1921 р. С. Федак як представник УГК був на аудієнції в новопризначеного 1 вересня Львівського воєводи О. Грабовського, представивши йому низку вимог української спільноти. Ця зустріч відбулася за кілька днів до замаху, вчиненого сином адвоката. Проте у вересні 1921 р. дирекція поліції звинуватила УГК в антидержавній діяльності. Керівництво УГК (голова С. Федак, заступник Михайло Галущинський) було заарештоване, але через відсутність доказів незабаром звільнене. Позаяк розпорядження про заборону діяльності Комітету не було скасоване, його секції оформилися в окремі статутні організації – Українське товариство допомоги інвалідам, Українське лікарське товариство, Союз українських адвокатів (першим головою став С. Федак). Водночас розпочав діяти Комітет допомоги політичним в’язням (С. Федак очолював його до останніх днів життя) та Українське товариство допомоги емігрантам з Великої України (до 1939 р.). Значну допомогу для забезпечення діяльності цих організацій надавав С. Федак. Така активність адвоката у справі опікунства інтернованими була високо оцінена сучасниками, які наголошували, що в особі С. Федака “наддніпряньська еміграція знайшла собі ревного оборонця та ласкавого опікуна”.

У вересні 1921 р. син Степана Федака також Степан (або “Смок”, як кликав його батько за невгамовний характер та бійцівську вдачу (“великий розбишака”); народився у 1900 р. (хрестив його тоді ще єпископ А. Шептицький); був у лавах УСС, УГА, студент таємного українського університету у Львові, член

УВО) здійснив замах на Львівського воєводу О. Грабовського. Під час слідства по цій справі був заарештований і провів кілька місяців у в'язниці батько звинуваченого. Його синові інкримінували спробу вбивства Начальника держави Ю. Пілсудського, що під час замаху знаходився поруч з воєводою. Проте сам Маршал, якого було заслухано у справі як свідка, за спогадами С. Федака-батька, зауважив: “Виключаю, що син Федака стріляв у мене”. Це ж підтверджував і звинувачений, наголошуючи, що не мав наміру стріляти в Ю. Пілсудського, а лише у воєводу, “бажаючи запротестувати проти введення цивільної (польської – З.Б.) адміністрації перед рішенням Ради Амбасадорів” (рішення Верховної Ради Антанти про приналежність Східної Галичини було ухвалене в 1923 р.). За версією, що прозвучала на суді згідно з зізнаннями обвинуваченого студента Штика, Степан Федак-молодший здійснив замах після рішення з'їзду української академічної молоді у Львові (участь 250 осіб), що відбувався 1–3 липня 1921 р. На ньому обговорювалися політичні питання, обраний спеціальний Комітет української молоді (КУМ), до якого входив зокрема Степан Федак-молодший. Було прийняте рішення, що голосування вирішить, хто здійснить замах. Голосування відбулося 23 вересня у кав'ярні “Республіка” в будинку “Народної Гостинниці”. Карточку з написом “Пілсудські” витягнув Степан Федак-молодший. За вироком суду 1922 р. Степана-молодшого засудили до 6 років ув'язнення.

Напочатку лютого 1922 р. відбулося засідання членів Української народно-трудової партії (до березня 1919 р. Українська націонал-демократична партія). На ньому був присутній і С. Федак. Однією з проблем, що обговорювали учасники зібрання (В. Бачинський, В. Охримович, о. Тит Войнаровський, Теофіл Окуневський та ін.), стало питання діяльності студентських молодіжних організацій. Під час обміну думками прозвучало твердження, що через надання С. Федаком українській академічній молоді матеріальної допомоги, вона вийшла з-під керівництва старших колег в українській спільноті та в багатьох випадках почала діяти на власний розсуд. У відповідь на ці звинувачення С. Федак залишив засідання.

У силу багатьох обставин Східна Галичина опинилася під владою Польської держави. Нелегко було знайти своє місце в

розбурханому національними пристрастями тогочасному Львові. Українське суспільство постало перед необхідністю виробити політичну тактику, яка би дала змогу забезпечити можливості для національного розвитку в нових умовах. У такій ситуації певну підтримку знаходила думка про шкідливість і безперспективність загострення стосунків з поляками та про потребу досягнення порозуміння. Генераторами втілення цієї ідеї на практиці стали представники консервативного напрямку. Український дослідник Михайло Швагуляк зараховує до групи громадських діячів консервативного спрямування й С. Федака.

Оцінка С. Федаком навіть найгостріших питань суспільно-політичного життя Галичини, зокрема міжнаціональних стосунків, завжди вирізнялася вираженістю, прагненням знайти можливість для компромісу. Так, в інтерв'ю одному з львівських кореспондентів 25 вересня 1921 р. він негативно оцінив включення Східної Галичини, політичний статус якої був невирішений, до загально-польського перепису населення, запланованого на 30 вересня 1921 р., і підтримав протест української громадськості з цього приводу до Ліги Націй. Водночас С. Федак і в цій ситуації висловив переконаність у можливості та необхідності польсько-українського порозуміння. “Поляки і українці – люди, а люди можуть взаємно порозумітися”, – наголосив він. Волею долі сталося так, що це інтерв'ю С. Федак дав за три години до замаху, здійсненого його сином на воєводу м. Львова.

З встановленням польської влади на території Галичини місцева адміністрація чинила перешкоди в розвитку українських економічних та культурно-освітніх закладів. Український політичний провід Галичини продовжував розглядати свої економічні організації – єдину легальну форму громадянського життя, як підвалини, на яких можна буде будувати в недалекому майбутньому власну політичну волю. Економічні інституції водночас виступали осередками національних організацій. Відбудова українського кооперативного руху проходила на підставі польського закону про кооперацію від 1920 р. У 1921 р. був створений “Крайовий комітет організації кооператив”, який мав сприяти відбудові українського кооперативного руху. Центром організації кооперативного руху став “Центральний

Кооперативний Банк у Львові” – “Центро-Банк”. Досить гостро в Галичині стояла проблема кадрів – “добрих фахових крамарів”. Для їхньої підготовки було вирішено організувати одномісячні курси у Львові. Матеріальну допомогу на їх влаштування надав УГК під головуванням С. Федака. Навчання тривало з 5 травня по 5 червня 1921 р. і 90 випускників, повернувшись у рідні домівки, могли сприяти налагодженню кооперації на місцях. Згодом сільська споживча кооперація стала окремим сектором, об’єднаним у “Центросоюз”. Відтак, з 1926 р. товариство “Народна Торговля” перетворилось у фаховий осередок міської споживчої кооперації.

С. Федак був активним учасником майже всіх українських товариств міжвоєнного періоду, багато праці він докладав для розвитку українського шкільництва, піднесення культури в краю, відтак був однією “з найбільше шанованих постатей Львова”. Протягом 1917–1920 рр. адвокат очолював Ставропігійський інститут у Львові (членом цього товариства був з грудня 1916 р.). Одним із головних завдань Інституту – в період, коли він перебував під ідейним впливом та керівництвом українських патріотичних сил (1916–1922), – було сприяти розвитку української культури. Ставропігійський інститут намагався легальними методами чинити опір польській колонізаційній політиці, зокрема в галузі освіти. Так, у березні 1920 р. правління Інституту на чолі з С. Федаком підготувало лист-протест до Ю. Пілсудського, в якому вимагалось скасувати обмеження щодо діяльності закладу, притягнути львівську владу до суворої відповідальності за перешкоди розвитку української освіти. В період директорства С. Федака було відновлено старовинну каплицю та видано пам’ятну книгу про історію Ставропігійського братства. Адвокат входив також до складу 12-ти особового правління – кураторії “Народного Дому”, коли та перебувала під ідейним впливом українофілів (1918–1919). У лютому 1922 р., згідно з розпорядженням Львівського воєводського управління, запис українців до Ставропігійського інституту, проведений у 1915–1916 рр., був визнаний недійсним, а правління розпущене. С. Федак та інші члени Інституту (всього 17 осіб) звернулися з письмовим оскарженням до Міністерства внутрішніх справ Польської Республіки. У відповідь Міністерство заявило про відсутність юридичних підстав для розгляду даного

звернення. Воно посилалося на те, що сеньйорат Інституту не наділений правом безпосередньо звертатися до державної інстанції такого рангу. Аналогічну скаргу члени Інституту надіслали до Верховного адміністративного суду: справа розглядалася в грудні 1927 р. і була відхилена.

У полі зору С. Федака перебувало ще одне дуже болюче для української громадськості питання – проблема відкриття українського університету у Львові. Переговори з польським міністром М. Ратаєм за участю Василя Щурата, Кирила Студинського та С. Федака проходили в серпні–вересні 1920 р. Учасники зустрічі мали на меті конфіденційний обмін думками: міністр проводив її “потаємно перед місцевою східно-галицькою польонією”. Українські представники категорично висловилися проти наміру уряду заснувати український університет у Станиславові: “в Станиславові українського університету не може бути й не буде”. Лише Львів – центр українського національного життя розглядався ними як можливе місце розташування українського університету.

Відстоював С. Федак і право українців на власну мову. Зокрема, на засіданні українських адвокатів у Львові в травні 1921 р. він запропонував звернутися до уряду, аби той дозволив розглядати справи, що стосувалися українців, та вести судові протоколи українською мовою. Пропозицію С. Федака одноголосно підтримали учасники засідання.

Зважаючи на громадські заслуги С. Федака, всі львівські українські товариства та установи ухвалили відзначити 26 жовтня 1925 р. ювілей його 40-річної діяльності. У цей день в Успенській церкві відбулася урочиста служба, співав хор “Боян” (С. Федак свого часу був одним із засновників хору, його першим диригентом і довголітнім головою). Далі вітати ювіляра в залі засідань товариства “Дністер” зібралися понад 200 осіб. Тут були представлені чи не всі українські товариства: Іван Брик – від “Просвіти”, Дмитро Левицький – від президії Українського національно-демократичного об’єднання (УНДО), В. Охримович – від Надзвичайної Ради “Дністра”, проф. Іван Огієнко – від Товариства українських емігрантів та ін. Урочисті збори розпочато зачитуванням листа-вітання від митрополита Андрея Шептицького, далі від імені

присутніх ювіляра повіншував Кость Левицький. С. Федакові вручено пам'ятний адрес, де, зокрема, наголошувалося: “В глибокій вірі, що ні одна українська дитина не повинна пропасти для Народу, ти став меценатом українських захистів, захоронок і національних шкіл, в яких виростає будуччина рідної землі. Ти відчував, що Нарід без культури не може вдержатись серед культурних націй, тому підпомагав щедрою рукою мистецтво, українські наукові, просвітні, педагогічні інституції...” Автори адресу констатували, що адвокат С. Федак працював “для відродження своєї нації”. У слові-відповіді ювіляр відзначив, що найкращим дарунком вважав би можливість надалі працювати для загального добра і “збірними силами змагати до виборення сили й свободи рідному народові”.

25 грудня 1925 р. відбулися збори “Просвіти” у Львові, порядок денний яких передбачав вибір почесних членів товариства. Голова “Просвіти” Михайло Галущинський наголосив у виступі, що таку відзнаку давали не багатьом і станом на грудень 1925 р. на “всій українській землі” було лише п'ять “жиючих почесних членів “Просвіти””: Олександр Барвінський – історик і письменник, Михайло Грушевський – історик, вчений, Кость Левицький – громадський і політичний діяч, Юліан Романчук – педагог, політик, громадський діяч та Степан Танчаковський – заслужений освітянин. Найвищим національним відзначенням було вирішено іменувати 15 громадян, заслужених для народу і української культури. Серед них він відзначив С. Федака, в заслугу якому поставив не лише невтомну працю, але й широкий інтерес до всіх громадських справ. У результаті обговорення С. Федака обрано почесним членом товариства “Просвіта” та на пропозицію голови проф. Івана Огієнка одностайно обрано почесним членом Українського товариства допомоги емігрантам з України. У квітні 1927 р. С. Федак увійшов до складу комітету засновників Товариства охорони воєнних могил. Завданням цієї інституції було “упорядкувати і розвести сталу опіку над могилами тих, що в обороні рідного краю, для здобуття кращої долі для своєї Батьківщини і народу віддали своє молоде життя”. На з'їзді УНДО в грудні 1928 р. С. Федака обрано членом партійного суду, а в травні наступного року – призначено його головою.

Невід'ємним атрибутом життєдіяльності адвоката ставала участь в численних урочистостях. У червні 1929 р. під час святкування 100-літніх роковин утворення першого на галицьких землях хору при Соборній церкві в Перемишлі С. Федак скористався можливістю продемонструвати свої диригентські вміння. На організованому у Львові концерті об'єднаних хорів адвокат, поряд з такими відомими композиторами, як Станіслав Людкевич та Іван Охримович, виконував функції диригента.

До останніх своїх днів С. Федак брав активну участь у суспільно-політичному житті Галичини. Він був присутнім на третьому червневому 1936 р. краєвому з'їзді міських споживчих кооперацій, який проходив у залі “Української бесіди” у Львові. В резолюціях з'їзду звучав заклик спрямовувати діяльність кооперативних організацій на “збільшення продажі виробів українського промислу”, залучати українську пресу до пропаганди споживчої кооперації серед українського міського населення.

У національно-патріотичному дусі були виховані всі діти Степана та Марії Федаків – шестеро доньок та двоє синів, які брали активну участь в українських визвольних змаганнях. Степан Федак-молодший на суді зазначив, що “був вихований у релігійному й рівночасно патріотичному дусі”. Олена Федак-Шепарович, журналістка за фахом, співпрацювала з УГК, була представником уряду ЗУНР у справах Червоного Хреста, співзасновником та заступником голови Союзу українок у Львові, у 1928–1935 рр. – членом проводу УНДП, протягом 1925–1930 рр. відповідальним редактором двотижневиків “Жінка”, “Громадянка”. Чоловік Олени – Лев Шепарович (весілля відбулося в 1916 р., а кошти, що мали бути витрачені на повідомлення в пресі та гучні забави С. Федак передав у фонд Червоного Хреста), інженер за освітою, також був тісно пов'язаний з українським національним рухом. Зокрема, в листопаді 1918 р. Л. Шепарович та підпорядкована йому група зв'язкових Української галицької армії захопила у Львові головну пошту та телеграф. Доньки Софія (у 1929 р.) та Ольга (в 1922 р.) вийшли заміж за провідних діячів Організації українських націоналістів, відповідно, А. Мельника та Є. Коновальця. Марія брала активну участь в Союзі українок, зокрема проводила господарські курси для селянок Бережан,

де мав адвокатську фірму її чоловік Володимир Гриневич, син письменниці Катрі Гриневич.

Помер Степан Федак у віці 76 років, 6 січня 1937 р. Відразу ж після отримання звістки про його смерть у залі засідань товариства “Дністер” відбулося засідання для вшанування пам’яті “Великого Громадянина”. З посмертним словом виступив голова Надзірної Ради “Дністра” Остап Луцький, промову якого присутні майже усіх львівських товариств вислухали стоячи. Одноголосно було вирішено на знак жалоби “цілого українського зорганізованого громадянства” вивісити на всіх центральних установах чорні прапори, видати жалібні оповістки від установ, у яких працював Степан Федак. Через два дні відбувся похорон, який зібрав чимало мешканців міста. Процесія з вулиці Сикстуської, 48, де мешкав С. Федак, вирушила на Личаківський цвинтар. Згідно з волею покійного її учасники не виголошували жодних промов. Не було також квітів і вінків, а гроші, за які їх мали придбати, передано на благодійні цілі.

Без сумніву, Степан Федак належав до кола національно свідомих діячів Галичини, а громадськість Львова зважала на його авторитет. Як особа, що володіла значним капіталом, він спрямовував свої зусилля, головним чином, на розширення діяльності фінансово-економічних установ, а також на благодійницькі цілі. Адвокат добре усвідомлював значення української економічної організації у житті нації й саме завдяки його зусиллям була створена національна кооперативна система, визначена її роль в українському національно-визвольному русі. Діяльність С. Федака у справах захисту інтернованих та політичних в’язнів, розвитку української освіти та культури здобула загальне визнання. Адвокат намагався залишатися осторонь суто політичних справ, неодноразово підкреслюючи: “в політиці не беру активної участі”. Це підтверджували відомі українські політики: К. Левицький, стверджуючи, що до “політики він не почував спосібності і не хотів нею займатись”; Лев Ганкевич – “д-р Федак ніколи до жодної політичної партії не належав і в політичному житті участі не брав”; Осип Назарук у своїх спогадах занотував: “неполітик Федак”. І хоча сам С. Федак декларував себе аполітичною людиною, однак вільним від політики він не

був і в силу обставин, в яких йому довелося прожити свій час, не міг бути. Так чи інакше, прямо чи опосередковано, але він був дотичним до всіх політичних подій в Галичині того часу. Оцінюючи його діяльність, сучасники наголошували, що ім'я Федака “ідентифікує противний табор (польська влада – З.Б.) не тільки з прагненням загалу українського населення, але також з поставою України під нинішню хвилю”.

Література: Мудрий В. Боротьба за огнище української культури в західних землях України. – Львів, 1923; Грабовий Я. Історія української кооперації. – Прага, 1924; Нагірний В. З моїх споминів. – Львів, 1935; Народна торгівля. На порозі другого півстоліття. Звідомлення Дирекції на ЛІ. Загальні збори Н.Т. враз з замкненням рахунків і білянсом на 31.XII. 1935. – Львів, 1936; Левицький К. Провідні думки нашої кредитової політики в минулому і сучасному // Життя і право. – 1937. – Ч. 4; Народня торгівля в році 1937. Звідомлення на Дирекції на ЛІІІ. Загальні збори Н.Т. враз з замкненням рахунків і білянсом на 31.XII. 1937. – Львів, 1938; Ярославин С. Визвольна боротьба на Західньо-Українських Землях у 1918–1923 роках. – Філадельфія, 1956; Витанович І. Історія українського кооперативного руху. Із праць історично-філософської секції НТШ. – Нью-Йорк, 1964; Винар Л. Михайло Грушевський і Наукове товариство імені Шевченка. 1892–1930. – Мюнхен, 1970; Швагуляк М. Українські консерватори і справа українсько-польських взаємин (1921–1939 рр.) // Polska i Ukraina/ Sojusz 1920 roku i jego następstwa. – Toruń, 1997. – S. 371–394; Мудрий М. Українські народні віча у Львові 1880 і 1883 років (місто на шляху до масової політики) // Львів: місто – суспільство – культура. Т. 3. Спеціальний випуск Вісника Львівського університету. Серія історична. – Львів, 1999. – С. 335–339; Баран З. Степан Федак: штрихи до образу львівського “неполітика” // Львів: місто – суспільство – культура. Т. 3. Спеціальний випуск Вісника Львівського університету. Серія історична. – Львів, 1999; Баран З. Степан Федак – правник, фінансист, громадський діяч // Українська кооперація. Історичні та соціально-економічні аспекти. Т. 2. – Львів, 2001.

Зоя Баран